

EHU-KO EUSKARA ZERBITZUA: EREDUAK ONTZEKO BIDEAK LANTZEN

Juan Garzia Garmendia
(Euskal Herriko Unibertsitatea)

[AURKIBIDEA](#)

1. Atariko gogoeta

Xehetasun baten edo besteren inguruko tirabira eta temek ez ligukete ahantzarazi behar lortua duguna eta eguneroko lanarekin lortzen ari garena, adostasun zabal-zabala barne; ez eta euskalgin guztion lankidetzaz urte gutxian urratzen ari garen bide gero eta egoki-erosoagoa, katakunba soziologikoetatik (eta bestelakoetatik) ez hain aspaldi irtendako hizkuntza honentzat.

Batzuetan, badirudi arazoak, teknikoak baino areago, psikologikoak direla gureak; bereziki, elkarrri egiten dizkiogun kritikak eraso pertsonal edo gremialtzat hartzeko joera dugu askotan, edo, bederen, gure lana (edo zuzenean geu) behar bezala aintzat hartzen ez dela (gaituztela) sentitzeko. Hizkuntzaren egoerak berak ematen duen segurtasun faltak baduke zerikusia horretan, baina gure esku dago, batetik, apur bat moteltzea gehiegizko sentiberatasun hori, eta, bestetik (eta batez ere), kritikaren aitzakian geure traumak eta mamuak besteen aurka ez proiektatzea (jaurtigailuen zentzuan zein bestelakoan).

Eginari begiratu behar genioke etsipenak arintzeko, eta egitekoari, berriz, gure arteko miseriatoak alde batera utzita kementsu ekiteko. Utikan, bada, frustrazioak eragindako gudu triste bezain antzuok, borroka txikietan areago galtzea baita galbidean sentitzen diren hizkuntzen joera galgarria, hemen bezala edonon. Eutsi diezaiozun, bada, goiari. Badugu eredu ederra jokabide horretan: jardunaldioi izena ematen dion gure guztion lankide jatorra, euskalgintzak eta guk galdu dugun bitxia. Oroigarri balia bekigu, eta imitagarri.

Ugarteburu jardunaldiei, beraz, eskerrak gonbitarengatik. Iñakiren gomutaz, berriz, poetaren hitzak:

Bakar-bakarrik nakustenean,
jendeak esan bezate:
“Bekokian dik aren itzala;
lagun dik oraindik ere”.

Eta harira. Hona hemen EHUKo Euskara Zerbitzuak, berari dagokion esparruan, zer duen langai testugintzari dagokionez, panoramika guztiz orokor batean:

2. Solasa, testugintza eta itzulpena, zein bere lekuan

Ezaguna da gure artean nola euskara kanpotik ikusten dutenek uste duten elebidun izateak berekin dakarrela erdaraz bakan baino aurkitzen ez ditugun gaitasunak izatea euskaraz, eta EGA titulua izateak, berriz, *Odisea* zein *Ulises* neke berezirik gabe euskaratzeko ahalmena ematen duela.

Ez, noski. Idazketa teknologia berezia da ahozkoaren aldean, eta informalki hitz egitea nahiz idaztea ez da testu landu formalak sortzea; eta itzulpena, berriz, teknika berezia da. Itzulpenen bidezko testugintza, beraz, bi aldiz da, gutxienez, berezia: testu bereziak modu berezian sortzea.

Ez erdaraz eta ez euskaraz, hizkuntza bateko hiztun oro har egokia izateak ez dakar, berez, idazle trebe izatea, eta, are gutxiago, testugile formal edo, inondik inora ere ez, itzultzaile. Gaitasun bakoitza bat da, berariaz landu beharrekoa, eta hiztun gehienei, beraz, ahozko jarduna eta maila baterainoko idazketa arrunta menderatzea baino ezin zaie eskatu.

Zentzu horretan, aurrerabide pertsonalak gorabehera, irakasleak ere hiztun arruntak dira. Eskolako oharretatik harago, ikasmaterial formalei dagokienez, oro har, haien erabiltzaile dira, eta ez testuon sortzaile edo itzultzaile. Desiragarria da, jakina, ahalik eta irakasle-jende gehienak trebatzea testugintzan ere, zein bere alor eta mailan. Eta, jakinago, eginez ikasten da horretan ere.

Maila bateko edo besteko materiala sortzeko pausoa ematen dutenentzat, bada, Euskara Zerbitzuak lagungarri batzuk eskaintzen ditu. Eskolako bere ohar arruntei testu gisa orraztu bat ematea nahi duen edozein irakaslek badu horretarako aukera, posta elektronikoz modu erasoan bidal baititzake materialok, eta Elhuyarrek begiratu eta orraztuko dizkio testuok, Euskara Zerbitzuekin adosturiko irizpideak aplikatuz. Helburua, betiere, testugintzarekin testugileak ere hobetuz joatea denez, ohartxo batzuk ere egingo zaizkio testugile bakoitzari, aholku batzuekin.

Euskara Errektoreordetzak sustatzen duen ikamaterialgintza formalagora biltzen diren irakasleen askotariko testuak, berriz, espiritu berean baina apur bat sakonago orrazten dira, Euskara Zerbitzuan bertan. Testuen zuzentzaile-begiraleak proposamenak egiten dizkio testugileari idazketa hobetzeko, hizkuntza arauen zuzenketatik hasi eta esaldien irakurgarritasunaren kontuetaraino. Bere gaian aditua denaren eta testugintzan trebatua denaren arteko harreman hori, alderdi bientzat aberasgarri ez ezik, funtsezkoa da prozedurak etekina eman dezan, eta areago indartu nahi luke kontaktu zuzena Euskara Zerbitzuak, nahiz eta lan-bolumen eskergak eta epeen estuak eragozpenak ekarri, mugatuak izanik horretarako pertsona-baliabideak.

Harreman horretan, lankidetzat atsegina guztiz nagusi izan arren, izaten da, tarteka, tirabirarik ere, behe-rago ikusiko ditugun alderdiak direla auzi, eta, bereziki, terminologiaren esparrua mugatu eta zehazteko orduan. Itzuliko gara horretara (arazoa zabalago hartuz), baina ez dugu ahaztu behar, batzuetan ahazten zaigunez, gutxi direla halako kasuak, eta hitz bakan batzuen ingurukoak. Gehien-gehienean, ongi finkaturik dago alderdi bakoitzaren eginkizuna, eta, iritzien kontraste eta guzti, elkarlan-giro egoki-atseginean gauzatzen da prozesua.

Hortik aurrerako Euskara Zerbitzuaren ardurapeko testugintza itzulpenezkoa da, eta hor erabatekoa da koska eta jauzia, bai materialen beren testu-izaerari dagokionez, eta bai itzulpen-prozesuak eskatzen duen antolaerari dagokionez. Aurreko testugintza-maila bietan, irakaslea da testugile, eta gu laguntzaile huts. Hortik aurrerakoetan, Euskara Zerbitzua bera da arduradun, eta berak aukeratzen ditu itzultzaileak eta begiraleak. Kasu horretan, bada, eredu-zko testuak eskaini zaizkie alorrean alorreko erabiltzaileei: espero izatekoa da horrek ere, material-eskasia konponduz edo arinduz joatearekin batera, zeharka, eragin onuragarria izango duela liburuon erabiltzaileen hizkuntzaren kalitatean, eta, aleka-aleka, alor horretako euskarazko diskurtso orokorrean ere bai azkenean.

Egitekoa: erabilera bakoitzerako testu eredugarriak lortzen laguntzea (irizpide koherentez, baina ez Eredutarako Bakarria zernahitarako).

Helburua: testuak testu gisa ahalik eta egokienak izatea zein bere erabilerarako (eta eredu horiek erabiltzaileen jarduna bera ere gero eta egokiagotzen laguntzea).

Hala biz.

Garbi daukagu, bestalde, aiez ale joan behar piloa eginez, iraunkortasun sendoz: ez da errezeta magikorik edo lasterbiderik (txarlatankeriak dira hori agintzen dutenak).

3. Testu arruntak eta espezializatuak

Tentazio handia dut, puntu honetan, nire berbajario-sonarekin talka egingo lukeen laburtasunez hasi eta bukatzeko atal hau. Izan ere, aski nuke *IVAP*en aldizkarian ez hain aspaldi argitaratu nuen artikulu (hura bai) luze baten izenburua hona ekartzea: "Etxea oinarritik hasi beharra: hizkera juridikoa ere euskara da" (Garzia 2007).

Han azaldu nuen luze-zabal hemen berriro agertu nahi dudan testugintza-*filosofia*. Ikuspegia orokorra da, baina, bide batez, dagoeneko fruitu oparo-bikainak eman dituen LEGEAK-LEYES itzulpen-proiektuaren hizpidetik, hor Euskara Zerbitzuak proposaturik erabili den metodologia literalki iraultzailea: *lehenik* testua landu (itzultzaile-testugileak arduradun) eta *gero* espezialitateko terminologia zehatza doitu (legelariak arduradun).

Irakurle nagiak eskubide osoa du artikulu hartara ez jotzeko, baina hala ere jotzen duenak puntu batzuk xeheago jorraturik aurkituko ditu, eta, orokorrean gainera, zehazki proiektu potolo eta mamitsu horretan izan dugun esperientziaren berri zabala. Bereziki, testugilearen eta espezialistaren arteko lankidetzeta eta dialektikari dagokionez.

Bai: aski litzateke zuzenbidea beste jakintza guztien adibidetzat hartzea, horixe baita hemen azaldu nahian nabilenaren funtsa. Bariazio txiki bat eginez:

4. Espezialitatezko testu egokiak euskarazko testu egokia *ere* izan behar du

Baten bat bat ez badator, horren aplikazioaren xehetasunetan jarriko ditu noski eragozpenak, baina ez esaldi horrek biltzen duen funtsezko zerean. Enfasia espezialitatezko testuen berezitasunean jartzen duenak alferrikako lana hartzen du, baldin eta testuen zientifikotasuna salbatu beharrez ari bada: testu espezializatuen berezitasuna edukian dago, eta, estiloak estilo, idazketak hura zintzo biltzen badu, formak ere ezinbestean islatuko du berezitasun hori. Gainerakoa, estilo-ereduen arteko lehia da batik bat: *hizkuntza*-ereduen arteko lehia, espezialitateen berezitasunaren izenean.

Izan ere, eta besteak beste, espezialitate elkarrengandik urrundu samarrak dira, esate baterako, zuzenbidea eta fisika, baina ez dirudi euskara mota guztiz berezi bana egokitu behar zaionik, eta, izan ere, espezialitate bakoitzaren berezitasunekin loturiko alde nabarmenak gorabehera, ezaugarri eta arazo berdintsuak dituzte bi diskurtsook ere *euskarazko testu gisa*. Eta horrek berdin hartzen ditu gainerako jakintza guztietako testuak; besteak beste –inork ez dezan pentsa hizkuntzalarien eta zientzialarien arteko borroka denik hori–, filologiakoak eta linguistikakoak, espezialitate horietan aditu handia izateak ere baitu bermatzen, bistan da, testu egokiak idazteko gaitasunaren jabe izatea.

Bada, horretan saiatzen da eragiten Euskara Zerbitzua bere testugintza guztian, berari dagokion arloan, hots, hizkuntzaren erabilera formalarenean: edonolako testuek *testu gisa* behar duten egokitasuna izan dezaten. Eta egokitasun hitz *armairu* horretan sartzen dira, gure ikuspegitik, eta pisu bertsuarekin guztiak, zehaztasuna, argitasuna eta irakurgarritasuna. Egokitasunaren bertute horiek, izan ere, berdin funtsezkoak dira, bai hizkuntzaren beraren eta

bai gaiaren beraren eskakizunak ongi beteko badira: ez daude, beraz, kontrajarriak, inoiz agertarazi nahi izan den moduan.

Ideala da, jakina, hizkuntzaren eta edukiaren aldi bereko egokitasun hori, baina idealik gabe ez genuke jakingo norantz jo nahi dugun ere. Paragrafo-txokotxo hau balia dezadan esateko zein litzatekeen ideal horren irudi hezurmamitua: erabiltzaile bakoitza testugile bikain. Lurrera jaitsita, hala ere, gero eta sarriago ikusten ari gara, erdara guztiz garatu eta nagusietan ere, edonolako profesionalak hizkuntza-zuzentzaile bat behar dutela alboan, edo, zuzenean, idazmorroi bat: zoritxarrez, gero eta handiagoa da batera joan behar luketen trebezia bion arteko urruntzea.

Lotsarik gabe aitor dezagun, ez da-eta lotsagarri, eta bai galgarri begiak ixtea horren aurrean: denok gara *hiztun berri* alorren batean edo erregistroren batean. Eta areago *euskal idazle berri*. Auzi horretan, lorpenak lorpen (eta ez dira gutxi, ez eta ahaztekoak ere), bi alderdik eragiten dute idazlegai bakoitzarengan aurretiazko kanpo-baldintza modura (norberaren gaitasun eta trebezia gorabehera): euskara orokorraren egoera ez guztiz normalizatua, batetik, eta alor bakoitzeko euskararen egoera, bestetik. Eztabaida dezakegu *zenbateraino egina* dagoen alor jakin bateko euskarazko diskurtsoa eta hizkuntza-eredua (eta hor berdintzen dira erregistro akademikoak zein bestelakoak), baina uste dut ados izan gaitzkeela erdibide zabal batean ditugula kasu gehien-gehienak: nekez esango du honezkero inork alor bateko hizkera *batere egin gabe* dagoenik, baina berdintzen nekez esango du beste inork *guztiz egin* dagoenik.

Diskurtsook, bada, *egiten ari* dira, edo, beste ikuspuntutik, *osatzeko daude*. Eta ez da merezimendu makala alor guztiok, eta bakoitza, dagoeneko lantzen hasiak eta batzuetan aski aurreratua edukitzea, nondik gatozen kontuan harturik. Ezin geldituko gara, hala ere, geure buruari txalo jotzen, asko egin dugula eta hortxe: egina hobetzeko eta egiteko dagoena egiteko gaude gauden tokian.

5. Alor bakoitzaren berezitasunak

Orain arte, euskarazko testu guztietan berdintsuak diren auzietan zentratu gara gure begiraldi honetan. Nolanahi ere, badira alde ez nolana hikoak testu moten artean. Desberdintasunok espezialitate bakoitzaren izaerak eta egoerak eraginak dira, baina isla zuzena dute idazkeraren alderdian. Aipa ditzagun batzuk:

- edukien konkretu-abstraktutasuna (kimika, geologia / filosofia, pedagogia)
- formalismoen eta teknizismoen pisua (matematika/biologia/soziologia/historia)
- estilo diskurtsibo nagusia: deskripzioa/narrazioa/arrazoiketa...
- erdararen morrontza edukietan (zuzenbidea, arkitektura-araudiak...)
- alorreko euskarazko testuen corpusa nolakoa, tamainaz eta kalitatez
- espezialisten arteko irizpide-batasuna zenbaterainokoa

Uste zabalduaren kontra, halako parametroen arabera testu gisa arazotsuen diren alorrak ez dira zientzia enpiriko hiperteknikatuei dagozkienak, beste muturrekoak baizik. Berezi, baina ez bakarrik, lehen guztien adibidetzat aipatu dugun horixe: zuzenbidea. Izan ere, lege-hizkuntzan biltzen dira aurreko puntu horietatik gehienak mutur bateko polaritatean. Atzekoz aurrerako ordenan, gutxi gorabehera:

- gaztelaniazko testua izaten da *balioduna*, tradizioz zamatua eta ia *sakratua*
- adituak ez daude eroso dabilen lege-euskararekin, baina hura aldatzea ere gogor zaie oso
- ez da batasunik tokian tokiko lege-testu eta testugileen artean
- diskurtsoa hizkuntza arruntarekin mimetizatzen da, baina formalismo asko gainezarririk eta joskera trinko-bihurritz
- edukien abstraktutasuna formulazioen zehaztasunarekin uztarturik dator

Alor bakoitzaren eta material bakoitzaren berezitasuna kontuan hartzekoa da testuaren formatuaren aldetik ere, nahiz Euskara Zerbitzuak ez duen erabakimenik materialak berak hautatzeko orduan: atlasak, hiztegi-tankerakoak, irudi-iruzkinduak...

6. Fraseologia eta terminologia

Lehenik eta behin, baieztapen potolo eta beharbada ezusteko bat: hizkuntza (ia) guztia da *fraseologikoa*. Alde horretatik, *esapide idiomatikoa* esaten denean, zentzu superlatiboan ulertu behar da *idiomatiko* izenondoa: *bereziki idiomatikoa*, alegia, (ia) dena baita noski *idiomatikoa* hizkuntza batean. Hots, esanahien formulazioek ez dute zertan bat etorri hizkuntza batetik bestera, ez eta, hizkuntza beraren barruan, erregistro batetik bestera.

Alegia, formaren eta zentzuaren arteko lotura egitean, hizkuntza bakoitza *interfaze* desberdina da, nahiz ezaugarri batzuk –edo asko– bat etorri. Hizkuntza beraren barruan ere, ia etengabe aurkitzen ditugu hitzen beren esanahi literalak batuz interpreta ez daitezkeen egiturak: *esapideen idiomatikotasunak* pisu ez-nolanahikoa du hizkuntzan, eta gutxi dira deskodetze literal zuzen-zuzen bat onartzen duten esaldiak. (Formulazioen ez-literaltasun zabal hori zalantzan jartzen duenak milaka orrialdeko adibide nabarmena du, besteak beste, Espainiako Akademiaren gramatika berri bikaina, eguneroko elebidun-esperientzia aski ez bazaio).

Fraseologia hitzak badu zentzu tekniko murriztago bat ere, baina guk zentzu zabal horretan darabilgu hemen: hizkuntza jakin batean eta erregistro jakin batean edukien formulazioan (terminologia zehatza ez bezala) aukerakoa den *esapide-sare idiomatiko* berezia: erdaraz *sin perjuicio de...* edo euskaraz (*partikulek elkarrekin*) *talka egin*, adibidez.

Horrela ulerturik, hizkuntza orokorraren parte da kasuan kasuko fraseologia, baina erregistro eta espezialitate-hizkera bakoitzari tonalitate ezaugarria ematen dio bere fraseologia bereziak ere. Efektu hori, orokorra da, globala, eta ez fraseologia-item zehatz bakoitzak emana. Sakonean, funtsean, edukiak berak ezaugarritzen du hizkera berezi bakoitza, eta ez formulazioen janzkera fraseologikoak berak.

Eta edukia bera, espezialitate bakoitzeko kontzeptu-sare espezifikoa, espezialitate horretako *terminologiak* biltzen du. Hitz horrek ere badu erabilera laxoagorik, baina guk hemen zentzu espezifikoa horretan erabiliko dugu, hots, espezialitate jakin bateko kontzeptu-sarean esanahi espezifikoa bat esleitu zaion hitz edo *esapideari* deituko diogu *termino*.

Beraz, berezi beharrekoak dira fraseologia, espezialitatekoa izan zein ez (azalekoa, moldagarria), eta terminologia (muinekoa, finkoa). Eta, bide batez, orobat berezi behar da unitate terminologiko baten beharra zehaztea eta hari dagokion terminoaren forma linguistikoa erabakitzea. Zail gertatzen da, batzuetan, maila eta esparru horiek garbi bereiztea. Neugandik has nadin, gutxieneko bat argituz: ni ez naiz, ez (barka errepikatzen badut)

terminoen erabakitzaille eta ez terminologoa ere: fraseologian hasten dira nire testugile-ardurak.

Horretaz ere lehenago mintzatua naiz luze-zabal, bai gorago aipaturiko artikuluan (Garzia 2007) eta bai, beste ikuspegi mugatuago batetik, Senez aldizkarian (Garzia 2008).

Testu bakoitzean terminologiaren esparrua eta fraseologiarena bereiztearen kontu horretan gertatzen dira tirabirarik gogorrenak (ia bakarrak, maila pertsonaleko ezinikusi aurreiritzitsuak alde batera utzita) testu-begiraleen eta alorrean alorreko espezialisten artean. Espero dezagun gatazkabide hori ez sustatzea tirabiron oinarria argitzeko egiten ditugun saioek. Nire aldetik, esanak ditut esan beharrak, eta berriro esango dut, ez nola ikusten dudan bereizkuntza, baizik eta ez genukeela ahaztu behar guztiz kasu mugatuak direla, txikikeria bat gure testugintzaren zabalean, tirabira hala ere guztiontzat gogaikarri horiek.

Beste gai batera pasatu aurretik, hala ere, argitu dezadan "ia" zuhur bat gehitu behar dela hor ere: *ia* beti bereiz daitezke terminologia eta fraseologia. Bada muga-arazorik, eta gu guztiok ere baditugu halako arazoetan geure mugak.

Auziak auzi, bada, fraseologiak lexikotik abiatu eta testuaren maila guztietan eragiten duenez, Euskara Zerbitzuaren ardura eta eginkizunaren barruan sartzen da hizkuntzaren beste alderdi guztiak bezala hura zaintzea. Talkak talka eta orekak oreka, emaitzetan igarriko ahal da, guztion lanetik, testu gero eta egokiagoetaranzko aurrerapena.

Kontsolagarritxo bat: terminologiarena beti da auzi zaila eta eztabaidatua, edonon. Gure arazo gehigarriak: zirkuituen ahultasuna eta ondoriozko norberamaisukeria.

Behin garbi bereziz gero zein den terminologiaren esparru espezifikoa, hala ere, Euskara Zerbitzuaren eginkizuna bigarren mailakoa da, edo hirugarrenkoa:

- 1) Espezialitate bakoitzeko adituei dagokie unitate terminologiko zehatza definitzea
- 2) Erakunde arautzaile eta normalizatzaileei dagokie terminoaren arauzko forma normalizatua zehaztea
- 3) Euskara Zerbitzuari dagokio, espezialistekin batera, bere ardurapeko testuetan arauzko terminologia gordetzen dela zaintzea

Arazoa, bistan da, *arautze* hori motz geratzen den kasuetan da, ez baitira gutxi. Alderdi horretatik dagoen normalizazio-eskasia ahal den moduan konpontzen ahalegintzen dira alderdi guztiak.

Euskara Zerbitzuak ez du berezko eskurik edo erabakimenik hor: lagundu baino ez dezake egin, hizkuntza-irizpideen aldetik betiere, termino arautu gabeen sorkuntza nahiz aukeraketan. Hala, kasu honetan, bihotz-bihotzetiko eskaera xume bat baino ez dut egingo, parada baliaturik: ez bekizkio berari lepora, otoi, bere esku ez dagoenaren errua, eta are gutxiago pentsa bedi inolako Termino zaintza paralelotako polizia denik, edo, okerrago, bere asmakuntza partikularren saltzaile edo ezarle.

Egoera zinez gogaikarri horren errua, inork izatekotan, euskarazko terminogintzaren zirukuituak du, bere osotasunean, ezin baitie behar bezala aurre egin premiarik arruntenei ere. Hori esanda eta kontuan hartuta, txaloak ez ezik heroi-saria ere merezi du goitik antolatua behar lukeen bateratze eta normalizazio lanaren falta bere esparruan esfortzu gehigarritz ordeztu behar duen edonork, lorpenak lorpen eta saltsak saltsa. Esana bego berriro.

Terminologiaren eta fraseologiaren arteko muga horretakoak izaten dira, hain zuzen ere, gure ardurapeko EHULKU zerbitzura iristen diren kontsultak, eta, hor ere, testuan eta testuinguruan egoki txerta daitezkeen aukerak ematen saiatzen gara. Galdetzaileak zerbaiten zinezko terminotasuna egiaztatzen digunean, jakina, ea termino hori arauturik edo

normalizaturik dagoen ikusi, eta, ez badago, lehia daudekeen aukeren artean hautatzeko geure iritzia eta irizpideak jakinarazten dizkiogu galdetzaileari. Horretarako oinarriztat hartzen ditugun zenbait erreferentzia EHULKU zerbitzuaren orrian ditugu bilduak edonorentzat erabilgarri.

Izen bereko EHULKU fitxetan, berriz, askotariko aholku laburrak eskaintzen dizkiegu, aldian-aldian, EHUen euskaraz diharduten guztiei. EHULKUk eta ikastaroek ere beren eragin txiki-handia izatea espero dugu hizkuntza-ereduen hobekuntzan.

EHULKU, ikastaroak, deialdiak eta gainerakoak: <http://www.euskara-errektoreordetza.ehu.es>

7. Itzulpenaren lekua

Eten bat egin dugu gorago, Euskara Zerbitzuak zuzenean kudeatzen duen testugintza aipatu dugunean. Esana dugu han itzulpenez osatua dela, ia erabat, ekoizpen zabal hori. Gatozen bada, itzulpenon harira.

Itzulpen txar bat oso gauza kaltegarria da. Lehenik eta behin, halako testuak ez du bere eginkizuna ondo betetzen; kasu batzuetan, informazioa bera gaizki komunikatzen du, eta, maizago, irakurketa zaildu eta irakurlea nekatu, gogaitu eta etsiarazten du. Hala zapuztutako irakurleak berak erregistro horretako irakurle gisa izan ditzakeen arazo-aitzakiak areagotu egiten dira esperientzia txarrokin, eta horrek atzera botatzen du irakurle hori halakoak irakurtzetik, erremediorik gabe kaxkarrak izango direla aurretik pentsaraziz (itzultzaileak ere laster etsi dezake ez duela merezi saiatzea). Sorgin-gurpil gaizto horrek eragindako egoera onartzen bada, itzulpen txarrak finka daitezke arau gisa ziurkuituan, bestelako aukerarik ez balego bezala.

Hori izan da (eta da, oraindik ere, hein batean) panorama euskarazko itzulpengintzaren eremu askotan. Besteak beste, administrazioko testuen kasuan, non, azkenean, euskal eskoletara iristen diren dokumentu elebidunak erdaraz irakurtzen baitira azkenean, alferrikakoa bihurturik euskaratzaileen ahalegin eskerga. Jakina: berez guztiona eta inorena bereziki ez den arazo horren errua bakoitzak beste alderdiari leporatuko dio: irakurleak itzultzaileari (edo euskarari) eta itzultzaileak irakurlearen nagitasunari edo haren prestakuntza eskasari (edo bere lan-baldintzei: arrazoi handiz, askotan). Erregistro akademikotik are urrunago ere bada halako arazo konpongaitzik, euskarak oraindik ere normaltasunez beretzeari ez dituen beste zirkuitu batzuetan, hala nola film euskaratuetan.

Etsi dezagun, bada: ez digu inork bereziki oztopatzen martxa bere temaz (edo gureari jaramonik ez egitez): bidea bera da oztopotua, eta geure urratsak baino ez ditugu.

Ahalegin (eta dirutza) eskerga alferrik samar xahutzea dakar, bada, itzulpengintza oker batek. Gure egoeran, ordea, ez da alternatibarik: itzulpenetik elikatzen da nagusiki euskara alor askotan: ez duenak, hartu egin behar, dagoenetik. Hizkuntza landu guztien historia izan da hori; gu beranduago ibiltzea, besterik ez.

Askotan, itzulpen formalari norik bere garun barruan etengabe egin behar duena gehitu behar zaio, gainera. Hor ere, ez itzulpenak, baizik eta itzulpen txarrak, kalte latzak egin ditzake eta egiten ditu, Mitxelenak aipatu ohi zuen *estranormatibotasuneraino* eraman baitezake itzulpen aitortugabezko testu-lardaskak hizkuntza: mutur-muturrean, euskarazko hitzak hor nonbait erdararen hizkuntza-arauez antolatuak. Jakina, jergogifiko baten modura deskodifikatu behar ditu gero halakoak euskal irakurleak, erdara, pazientzia eta zortea lagun, bihurrituak desbihurrituz: berak harturik, alegia, testugileak hartu ez duen lana.

Beraz, bide bakarra dugu mota bateko testugintzan, benetan aurrera egingo badugu: itzulpen-politika eta praktika egoki bat. Bigarren hori zaintzea dagokio Euskara Zerbitzuari, eta horrek hartzen du pisurik handiena zerbitzukideon eguneroko lanean: itzulpenen bidez euskarazko testu ahalik eta onenak lortzen laguntzea da gure begiraletzen xedea. Izan ere, itzulpen txarrak kaltegarri bezain onuragarri izan daitezke itzulpen onak, testugile-irakurle harreman sanora iritsiko bagara. Hau da, beraz, gaurko euskalgintzan eta esparru bakoitzean, itzulpenaren *izan ala ez izan* argi eta garbia:

- edo tramite eta simulakro hutsa izan
- edo testu egokiak (edo txukunak bederen) ziurtatzeko sistema

Aurre egin ala ihes, horra hor auzia.

Eta aurrera egite horretan saiatzen gara. Abiatu ginenean, asmoak baino ezin genituen aurkeztu, baina orain itzulitako obrak dira gure aurkezpen-txartelik onena, bi maila nagusitan banatuak:

- Euskara Batzordeak sailen proposamenez esleituriko liburu akademikoak
- ZIO (Zientzia Irakurle Orentzat) bilduma, izenak dioen dibulgazio-helburua duena, literatura balio eta guzti

Banan-banako emaitzok liburu sorta ugari eta mardul bat osatzen dute dagoeneko, eta ez dagokigu guri noski lorpenak neurtzea. Literaturan eta beste testugintza mota batzuetan, nabarmena izan da, itzulpenaren bitartez zein bestela, azken urteotan euskarazko idazketan egin den aurrerapausoa, eta, baldintza onetan, gero eta gaiago gara ia edozein erregistrotan emaitza onak lortzeko, itzultzaile-testugile trebeen esperientzia hori baliatuz eta baliabide egokiak izanez.

Hortik aurrera, bezeroak du hitza: liburuon irakurle eta erabiltzaileek, alegia. Hona aldatuko dut IVAPen aldizkarian nioena (Garzia 2007), sintesi baliagarria delakoan:

Martxan jarri zenetik, hori izan du Euskal Herriko Unibertsitateko Euskara Zerbitzuak kezka nagusietariko bat: espezialitate-hizkeretako eredu egokiak bultzatu beharra, eta itzulpen-plangintza ere asmo horretara bideratu beharra. Aurretik azaltzen ahalegindu garen irizpideok aplikatzen saiatu gara, ez arazorik gabe noski, eta, gure baliabideen eta mugen neurrian, agertuz doaz apurka-apurka fruituak. Ereduak zabaltzea da jomuga, eta haiek eskura jartzea gure eginkizuna: erabiltzaileek dute azken hitza.

Gure errezeta ez da bat-batekoa eta magikoa, eta, beraz, lan sendo eta iraunkorra eskatzen du, liburuz liburu eta esaldiz esaldi bermatzeko bilatzen dugun maila eta kalitatea. Besteak beste, begiraletza bikoitzak ezarriak ditugu geure ardurapeko itzulpenetarako: hizkuntzari dagokiona bata, eta bestea, berriz, zientifiko-teknikoa, kasuan kasuko gaiari dagokiona (kontuan har bedi hainbat espezializazio-alor daudela jokoan¹). Jakina, proposaturiko ereduak talkaren bat egin dezakete, inoiz, aurretik zebiltzan moldeekin, eta tirabiratxo edo gaizki-ulerturen bat gerta liteke

¹ Bihoakie gure esker bero zintzoa horretan aritu diren dozenaka lagunei, jakintzaz eta laguntzaz harago, liburuekiko inplikazioarengatik eta gurekiko tratu gozoarengatik: zuek gabe, guztiz herren geratuko litzateke gure testugintza.

tarteka, baina, oro har, han-hemenkako desadostasunen bat gorabehera, alorrean alorreko erabiltzaileek, ulertu, partekatu, eta are eskertu egiten dute ahalegina: izan ere, asmo berean gabilta guztiok, zein bere gaitasun eta ezagueratik, eta espezialista bera dago ongien kokatua testu-eredu egokien premiaz jabetzeko.

8. Ereduzko testu-sorkuntzaren beste bideak, itzulpenaz bestekoak

Espero izatekoa da, eta desiratzekoa, besteak beste testu itzulien aurrerabidearen beraren eskutik, apurka-apurka, ugarituz joatea alor bakoitzean zuzenean euskaraz halako testuak ontzeko gai diren espezialistak ere. Euskara Zerbitzuak pozarren hartuko ditu beti halakoak, bai liburu akademikoen sailean (kasurako, espezialista elebidunen euskarazko sortze-lanak zein autoitzulpenak) eta bai ZION ere: berariaz tentatzen eta akuilatzen ari gara zenbait jende horretara, eta laster izango dugu, ondo-bidean, halako ale bat plazan.

Euskarazko testu-sorkuntzaren egungo egoera eta egitura gaintzeko itzaropena gorabehera, garbi gera bedi, behinik behin, ez dugula ikusten itzulpen-lana sortze-lanarekin kontrajarririk, elkarrekiko harreman osagarrian baizik, eta geroko sortze-lana bultzatzea eta erraztea dela, hain zuzen ere, gure ardurapeko itzulpengintzaren helburu nagusietariko bat, hargatik ahortzi gabe, noski, gaur-gaurkoz hutsune larriak betetzeko duen eginkizun hurbilagoa, larriak baitira premiak.

Norberaren eta guztion eginkizuna da, bide horretan, idazteko trebetasun arrunta *ere* lantzea. Itzultzaile izateko gaitasuna, bistan da, gutxiagok izango du beti edonon.

Bibliografia

- GARZIA, J. (2007): “Etxea oinarritik hasi beharra: hizkera juridikoa ere euskara da”, in ARRIETA SAGARNA, M. J. (koord.): *Hizkuntza, komunikazioaren eta teknologiaren garaian*, IVAP. Administrazioa Euskaraz.
- GARZIA, J. (2008): “*Lengoaia*, terminologia eta berriketa”, *Senez*, 35, Internet [2010-01-10]: <http://www.eizie.org/Argitalpenak/Senez/20081028/garzia>

AURKIBIDEA